

ПОЛЬСЬКА МЕНШИНА В СОЦІО-ДЕМОГРАФІЧНІЙ СТРУКТУРІ НАСЕЛЕННЯ УМАНІ (1793–1917 рр.)

У результаті другого поділу Речі Посполитої Правобережна Україна (1793 р.), а з нею і Умань було інкорпоровано до складу Російської імперії. Перебуваючи у складі Росії, Умань залишалася єврейським містом, яким продовжували володіти польські аристократи Потоцькі (1726–1832). Згодом за участь Олександра Потоцького (1798–1868) у листопадовому повстанні Умань було конфісковано до державної скарбниці, незабаром вона стала центром військових поселень [1, 173–183]. Окрім євреїв, у місті мешкали представники інших етнічних спільнот – поляки, росіяни, українці та ін., і всі вони разом творили неповторну й колоритну полікультурну атмосферу Умані [3, с. 132–136].

Дані перепису 1897 р. найбільш повно ілюструють соціо-демографічну структуру населення Умані. Серед мешканців міста Умані найчисельнішим станом були міщани – 74,9 % від усього населення. Серед уманських міщан польську мову назвали рідною 272 особи. Другою за чисельністю серед мешканців Умані була група селян – 16,8 % від загальної кількості уманчан. Серед них польську мову назвали рідною 82 особи, або 1,56 %. Третіми серед населення міста за чисельністю були потомственні дворяни та їх сім'ї – 2,76 % від усіх мешканців Умані. Реєстрація дворянства за мовною ознакою показала, що 411 осіб назвали рідною мовою польську, тобто 47,8 % уманських дворян можна вважати поляками чи ополяченими українцями. Серед дворян «личных», тобто тих, кому за заслуги був присвоєний дворянський титул, рідною мовою назвали польську 80 осіб, або 12 % населення цієї категорії. Отже, поляки становили 2,9 % серед усього населення міста та 32,2 % серед дворянства Умані. Національний склад тодішньої соціальної еліти не відповідав національній структурі населення Умані. Поляки були четвертими за чисельністю в місті, а група польського дворянства була другою за кількістю серед усіх уманських дворян. Це було природнім, оскільки польське дворянство мало глибоке коріння в краї [2, с. 143]. Перепис 1897 р. ілюструє національний склад групи уманського купецтва. Польську мову рідною назвали 6 осіб, або 1,2 % від загальної кількості уманських купців. Духовенства християнських сповідань разом з членами їх сімей в Умані було зареєстровано 207 осіб, або 0,66 % від загальної кількості населення міста. Серед них 2 особи польської національності. Серед мешканців Умані в ході перепису була зареєстрована ще одна група населення – іноземні піддані – 191 особа. Серед них польську мову рідною назвали 60 осіб, або 31,4 % від їх загальної кількості. Доповнює уявлення про національний склад мешканців міста Умані поділ населення за віросповіданням. Римо-католики були третіми за кількістю серед мешканців повітового центру після іудеїв та православних, відсоток їх

становив 3,2. Але із загальної їх кількості – 994 особи – поляками себе назвали, визнавши рідною польську мову, 880 осіб.

Щодо груп занять, то, за переписом 1897 р. (на основі рідної мови), найбільше поляків – 132 особи – отримували доходи з капіталу і нерухомого майна. Виготовленням одягу займались 61 особа. 59 – перебували на приватній службі, прислуга, поденщики. 27 поляків отримували кошти з казни, громадських організацій і від приватних осіб. 21 особа працювали чи утримували шинки, готелі, клуби. 18 осіб займались обробкою металів, 16 – навчальною і виховною діяльністю тощо [4, 230–235] Загалом, за даними Першого Всеросійського перепису населення 1897 р., складається досить яскраве враження про поляків міста Умані.

Підсумовуючи все вищевикладене, зазначимо, що впродовж другої половини XIX ст. російським урядом активно здійснювалася політика денационалізації польської шляхти, а місто Умань залишалось своєрідним острівцем польської людності, яка займала переважно вищі щаблі суспільної ієрархії.

Список використаних джерел

1. Кривошея І. Місто Умань у власності графів Потоцьких (друга чверть XVIII – перша третина XIX ст.): територія конфлікту, компромісу чи взаємодії? // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К.: Інституті історії України, 2009. – Вип. XVI. – С. 173–183.
2. Кузнець Т. Населення Уманщини XIX – початку XX століття: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – С. 143.
3. Лісаченко В. Поліетнічний характер історико-архітектурної спадщини Умані // Українсько-польський науковий діалог в Умані: збірник наукових праць / за ред. І. І. Кривошеї. – Умань – Гнєзно – Ланьцут – Ченстохова, 2009. – С. 132–136.

Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г.

Издание Центрального Статистического комитета Министерства Внутренних Дел под редакцией Н. А. Тройницкого. – Т. XVI. Киевская губерния. – 1905. – С. 230–235.